

Kampen – Helsingfors gåtfulla kärna

Laura Kolbe, augusti 2023

Alla stora städer har en trafikled som är porten till det urbana livet, stadsmiljön och stadens puls. I Helsingfors är det Mannerheimvägen och stadsdelen Kampen. Mannerheimplatsen är en av Helsingfors nyckelpunkter. Därifrån syns alla viktiga landmärken inom politik, handel, kultur och transport: Museet för nutidskonst Kiasma, Musikhuset och Nationalmuseet, Finlands riksdag, postens huvudkontor, Glaspalatset och varuhuset Sokos, Hankkijahuset, Forum och Kampens köpcenter, järnvägsstationen och busstationen.

Exercis och torghandel

Historiskt sett har Kampen varit ett stort och diffust område. Längre låg det utanför stadens detaljplaneområde. Den avverkade sandmon användes som militär lägerplats redan under 1700-talet. Under kejsartiden på 1800-talet var den övningsplats för borgargardet. Ett av huvudstadens stora kasernområden, Åbo kasern, placerades i Kampen år 1833. Våren 1918 användes Kampens fält av tyska soldater. I april 1918 skadades kasernen illa i en brand.

Mindre känt är att den tyska militärmyndigheten Ortskommendantur av staden hyrde 1 400 m² i Kampen under fortsättningskriget sommaren 1943 för ett år. Där placerades finskbyggda baracker som rymde kansliet för Tysklands Feldgendarmier och en övernattningsbarack med 120 platser för transiterande tyska soldater och underofficerare. I Kampen låg också den tyska hemliga polisens småskaliga kommando och arrestcell.

Åbo kaserns tomt hade övergått till staden från staten år 1934. Det obebyggda området överläts som plats för en busstation för lokal- och fjärrtrafiken. Stationen placerades i kasernens tidigare ekonomibyggnad som undkommit förstörelsen 1918. Den traditionella kommersiella aktiviteten fortsatte i området efter inbördeskriget. Helsingforsborna kallade området Narinkens torg. Det låg på samma plats där hotell Scandic finns i dag. Åren 1876–1929 sålde judiska och ryska handlare kläder och textilier där. Narinken hade flyttats till Kampen från den plats där Finlands Bank står i dag då bankbyggnaden började planeras på 1870-talet.

Helsingfors Broadway och Glaspalatset

Mannerheimvägen är Kampens huvudgata som leder trafiken från landsbygden och förstäderna längre in mot huvudstadens historiska centrum. Fram till 1942 hette gatan Västra Henriksgatan. Längs gatan låg flera värdefulla byggnader, förutom Åbo kasern även Arkadiateatern. Den eleganta Henriksesplanaden ledde djupare in i staden. Redan kort efter självständigheten blev den ett hinder för den ökande biltrafiken. Lindarna fälldes i början av 1930-talet och gatan breddades och moderniserades. Gatan döptes om och fick sitt nuvarande namn för att uppmärksamma marskalk Mannerheims 75-årsdag år 1942.

Efter förnyelserna fick trafikleden smeknamnet ”Helsingfors Broadway”. Med undantag för några stenhus var största delen av Kampen ännu i början av 1900-talet ett tråhusdominerat område i stadens periferi, och beboddes främst av arbetare. Men under den första tiden av självständigheten kom byggandet i gång. Glaspalatset och Helsingfors första järnvägsstation blev klara år 1936.

Glaspalatset blev den unga arkitektgenerationens mästerverk. Arkitektstudenterna A. Aalto, N. Kokko, O. Laisaari, V. Revell och H. Riihimäki hade lagt fram en plan på en tillfällig affärsbyggnad för staden. Drätselstyrelsen Erik von Frenckell fattade intresse för projektet. Han var en idrottsman som trätt fram som förespråkare för Finlands OS-värdskap. Som bakgrundskrafter engagerades Centrallaget för Handelslagen i Finland (SOK) och Valio. De köpte Glaspalatset Ab av de unga arkitekterna och gav Kokko, Revell och Riihimäki uppdraget att fortsätta planeringen.

Glaspalatset som skulle vara temporärt blev snabbt ett av stadens landmärken. Byggnaden öppnades våren 1936 och lyste upp omgivningen som en dröm om en bättre framtid – den var modern, ljus, färggrann och luftig. Förbudslagen var upphävd, den ekonomiska recessionen övervunnen, och den nya musiken och biografteatern spred sig över landet. De tjugiga neonljusen och neonreklamerna och de stora, ljusa fönstren blev Glaspalatsets kännetecken. ”Glaspalatset

måste verkligen ses på kvällen, då de belysta glasytorna kommer till sin fulla rätt och gör byggnaden till ett verkligt palats”, skrev tidningarna kort efter öppningen.

Ljus funktionalism var den stil som var på modet i storstäderna under den första självständighetstiden. Luftigheten framhävdes av att byggnaden hade lyfts upp på pelare på busstationssidan. Fönstren skyddades av stora, färggranna markiser. Butikerna i gatuplanet sålde fotograferings- och biltillbehör, lädervaror och seldon, frön och trädgårdsprodukter, spisar och bastuugnar. Det mångsidiga sortimentet visar att Glaspalatset låg i gränsytan mellan stad och land.

Glaspalatset tjänade både ”helsingforsare och landsortsbor”. Glaspalatset var på alla sätt en symbol för den nya tiden. På andra våningen fanns en stor restaurang. I ena änden fanns en takterrass och i den andra en vinterträdgård. Bio Rex var med sina 800 platser Nordens största biograf. Den inhemska filmproduktionen var livlig under 1930-talet och Bio Rex godkändes som premiärbiograf för SF-filmerna. Glaspalatset som sådant var också en lämplig inspelningsplats för filmscener som utspelade sig ”i modern tid”. Snabbt blev det temporära Glaspalatset permanent. Byggnaden överlevde krigsåren men lokalerna togs i kontorsbruk. Restaurangen delades in i flera kontor och ungdomslokaler, och småbutikernas ägare växlade titt som tätt. För att ersätta den förfallna byggnaden planerades huvudkontor för banker, ett stadshus och olika affärshus. Först på 1990-talet gjordes Glaspalatset på initiativ av kultursektorn vid Helsingfors stad igen till ett film- och mediecentrum. Restaureringen fick Urban Pilot-finansiering och den renoverade byggnaden öppnades år 1998.

Stadsfullmäktige beslöt år 2014 att godkänna att fastighetsnämnden överförde ägandet av Glaspalatset till bolaget *Glaspalatset i Helsingfors*, som ägdes av Helsingfors stad och Föreningen Konstsamfundet. I januari 2016 påbörjades en restaurering av byggnaden, samt en tillbyggnad med utställningslokaler under det bakomliggande Glaspalatstorget, för Amos Andersons nya konstmuseum, Amos Rex. Restaureringen och museibygget finansierades i sin helhet av Konstsamfundet. Museet invigdes i augusti 2018 och året därpå köpte Konstsamfundet hela Glaspalatset.

Tennispalatsets många ändamål

När det självständiga Finlands huvudstad Helsingfors fortsatte växa blev Kampens och Tölövikens omgivning föremål för offentligt och privat intresse och planering. Området ansågs vara lämpligt för ett nytt affärscentrum som skulle reflektera modern affärsverksamhet och kommersialism och den stigande urbana levnadsstandarden. Målet var att framhäva den moderna, europeiska karaktären i den unga republikens huvudstad. Under en kort tid åren 1928–1934 fick Oy Shell Ab:s servicestation vid gamla Åbo kasern ge uttryck för den nya tiden.

Tennispalatset (1937) var en annan byggnad som skulle vara temporär. Ursprungligen byggdes den som servicebyggnad för bilar inför de olympiska spelen 1940. Bågkonstruktionerna och de fyra tennisplaner som gav byggnaden dess namn byggdes ett år senare. Huset hyrdes ut för tio år till Auto-Palatsi Oy för försäljning av bilar och reservdelar. Vid tiden för de olympiska spelen 1952 spelades basket i byggnaden, men snart fick tennisspelarna ta över igen. Verksamheten organiserades av Helsingin Verkkopalloseura. År 1993 inleddes planeringen för att ta Tennispalatset i bruk för kulturändamål, och sedan 1999 har det varit nuvarande användning. I Tennispalatset finns en biograf och Helsingfors konstmuseum HAM, som 2015 utvidgades med de lokaler som Kulturernas museum flyttade ut ur.

Kampen – 2000-talets viktiga affärs- och kulturcentrum

Kampen har långsamt men stadigt utvecklats till Helsingfors viktigaste affärscentrum. Bilhuset med sina två systertorn, Pohja-bolagets hus, byggdes under 1950-talet enligt den tidens ideal om cityplanering i amerikansk anda. I akademikern Alvar Aaltos efterlängttade plan för Kampen och Tölövik från 1964 blev Kampen slutgiltigt en del av Helsingfors kommande kommersiella centrum. Busstationen, Glaspalatset och Tennispalatset ersattes i Aaltos plan med ett kluster av kontorshus, affärsbyggnader och butiker. Den nya busstationen placerades i Alkärr. Men byggandet avancerade långsamt och först på 1970-talet färdigställdes nya, monumentala affärs-, kontors- och hotellbyggnader längs Salomonsgatan.

Aaltos visioner blev historia, men planeringen fortsatte på 1980-talet. Det mässingsbeklädda Innohuset vid norra sidan av Kampens torg färdigställdes år 1977. I september 1980 invigdes hotell Presidentti av republikens president Urho Kekkonen och statsminister Mauno Koivisto. Byggnaderna ersatte Jordbrukarnas mjölkcentrals affärsfastighet som tidigare funnits där. Kampens metrostation öppnades i november 1983 och kort därefter år 1985 färdigställdes det nya köpcentret Forum i början av Simonsgatan. Forum ersatte det låga och brokiga handelshuset med samma namn från 1952.

Den senaste detaljplanen för Kampens centrum godkändes 1999. Målet var att locka boende och mångsidiga funktioner som stärker centrumets konkurrenskraft. Byggandet inleddes snabbt. Det första nya objektet var hotell Scandic. Snart fattades beslutet att flytta busstationen under jord. Bostäder, kommersiell verksamhet och affärslokaler utvecklades i Kampen. Den urbana karaktären framhölls med hjälp av torg, öppna platser och evenemangshoteller.

I Kampen utvecklades Helsingfors största sammanhängande fotgängarområde och nya evenemangstorg. Där placerades den svenska konstnären Eva Löfdahls Entreprenörmonument år 2006. Helheten kompletterades av träbyggnaden Tystnadens kapell (2012), som är öppen för allmänheten, och konstmuseet Amos Rex (2018). Senast under 2020-talet har Kampen blivit ett urbant, kommersiellt och kulturellt vardagsrum som är öppet för alla, och den gamla busstationens renässans som kulturcentrum är en del av den utvecklingen.